

ISSN 2524-017X

ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМ. В. М. КОРЕЦЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

АЛЬМАНАХ ПРАВА

ПРАВО І ПРОГРЕС:
СКЛАДОВІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Випуск 7

Журнал внесено до переліку
наукових фахових видань України
(Наказ Міністерства освіти і науки України
від 25 квітня 2013 р. № 463)

Київ – 2016

Редакційна колегія:

- Шемшученко Ю. С.** – д-р юрид. наук, професор, академік НАН України, директор Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України (*головний редактор*);
- Онщенко Н. М.** – д-р юрид. наук, професор, академік НАПрН України, завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Заслужений юрист України (*заступник головного редактора*);
- Макаренко Л. О.** – канд. юрид. наук, доцент, старший науковий співробітник відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України (*відповідальний секретар*);
- Андрійко О. Ф.** – д-р юрид. наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, в. о. завідувача відділу проблем державного управління та адміністративного права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Заслужений юрист України;
- Горбатенко В. П.** – д-р політ. наук, професор, академік Української академії політичних наук, провідний науковий співробітник відділу правових проблем політології Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України;
- Денисов В. Н.** – д-р юрид. наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач відділу міжнародного права та порівняльного правознавства Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Заслужений діяч науки і техніки України;
- Зайчук О. В.** – д-р юрид. наук, професор, академік НАПрН України (*за згодою*);
- Костенко О. М.** – д-р юрид. наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Заслужений діяч науки і техніки України;
- Кресіна І. О.** – д-р політ. наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, академік Української академії політичних наук, завідувач відділу правових проблем політології Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Заслужений діяч науки і техніки України;
- Кулинич П. Ф.** – д-р юрид. наук, професор, провідний науковий співробітник відділу проблем земельного, аграрного, екологічного та космічного права, керівник Сектора аграрного і земельного права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України;
- Малишева Н. Р.** – д-р юрид. наук, професор, академік НАПрН України, завідувач відділу проблем земельного, аграрного, екологічного та космічного права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Заслужений юрист України;
- Нагребельний В. П.** – канд. юрид. наук, член-кореспондент НАПрН України, заступник директора Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України;
- Оксамитний В. В.** – д-р юрид. наук, професор, керівник Центру порівняльного правознавства, завідувач кафедри теорії та історії держави і права Інституту міжнародного права і економіки ім. О. С. Грибоєдова (*за згодою*);
- Пархоменко Н. М.** – д-р юрид. наук, професор, вчений секретар Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Заслужений юрист України;
- Сіренко В. Ф.** – д-р юрид. наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік НАПрН України, головний науковий співробітник відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України;
- Скрипнюк О. В.** – д-р юрид. наук, професор, академік НАПрН України, заступник директора з наукової роботи Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Заслужений юрист України;
- Усенко І. Б.** – канд. юрид. наук, професор, завідувач відділу історико-правових досліджень Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України;
- Хуторян Н. М.** – д-р юрид. наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач відділу проблем цивільного, трудового і підприємницького права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.

АЛЬМАНАХ ПРАВА. Право і прогрес: складові забезпечення в сучасних умовах. – Випуск 7. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2016. – 448 с.

У виданні досліджено різноманітні аспекти забезпечення прогресивного розвитку суспільства на правових засадах в умовах демократичних перетворень. Зокрема, особливу увагу присвячено аналізу сучасного права з огляду на вимоги громадянського суспільства, виклики часу, потреби людини; досліджено деструктивні складові у механізмі правового регулювання; визначено ціннісні детермінанти пізнання права як передумови забезпечення правового прогресу тощо. Представлено ціннісний вимір прикладних проблем розвитку сучасного права та його реалізації, зокрема проаналізовано європейський досвід конституційного правосуддя. Особливо слід наголосити на доктринальній думці провідних учених України, теоретиків права та спеціалістів галузевих спрямувань.

Науково-практичний юридичний журнал розраховано на наукових і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів та наукових установ, докторантів, аспірантів, студентів юридичного напрямку, практичних працівників та інших осіб.

Адреса редакційної колегії:

01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4, кім. 202. тел./факс (044) 278-80-24

Офіційний сайт: <http://www.almanahprava.org.ua/>

E-mail: idp_confer2012@inbox.ru

ЗМІСТ

<i>Шемиученко Ю. С.</i>	Вступне слово	8
-------------------------	-------------------------	---

ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА ВИМІРИ

<i>Баулін Ю. В.</i>	Право і прогресивний поступ суспільства	10
<i>Романюк Я. М.</i>	Поняття та складові категорії «диспозитивність» у цивільному праві України	11
<i>Сиренко В. Ф.</i>	Чому соціальну справедливість можуть забезпечити тільки левые	16
<i>Скрипнюк О. В., Кміта О. В.</i>	Конституційна законність як базова складова забезпечення принципу законності в Україні	20
<i>Онїщенко Н. М.</i>	Сучасне право: вимоги громадянського суспільства, виклики часу, потреби людини	25
<i>Пархоменко Н. М.</i>	Деструктивні чинники у правовому регулюванні	29
<i>Орлюк О. П.</i>	Дотримання прав інтелектуальної власності як моральна основа соціального прогресу	33
<i>Чижмарь К. І.</i>	Інститут нотаріату в системі органів юстиції та інших органів державної влади: окремі аспекти	37
<i>Мяловицька Н. А.</i>	Європейський досвід конституційного правосуддя	41
<i>Шевченко А. Є., Старостюк А. В.</i>	Ціннісні детермінанти пізнання права як складова правового прогресу	44
<i>Фатхутдінова О. В.</i>	Правова держава як результат функціонування організаційної свідомості особистості	47
<i>Нижник Н. Р., Кармаліта М. В.</i>	Доктрина поділу влади та її втілення у нормах українського права	52
<i>Ладиченко В. В.</i>	Сутність, функції та соціальне призначення державної влади	56
<i>Романенко Є. О., Чаплай І. В.</i>	Розроблення маркетингового механізму як стратегічного напрямку вирішення правових проблем демократизації суспільства	60
<i>Плавич В. П.</i>	Архетипические феномени права	63
<i>Вишновецька С. В.</i>	Оцінка ділових якостей працівника: правова характеристика та правові проблеми	67
<i>Короєд С. О.</i>	Історія дуалізму цивільної юрисдикції та тенденції трансформації господарсько-процесуальної форми захисту прав	71
<i>Топчій В. В.</i>	Порівняльний аналіз національного кримінального законодавства та законодавства країн Європейського Союзу щодо злочинів у сфері оподаткування	74
<i>Щербанюк О. В.</i>	Самостійність і незалежність судової влади як умова конституційно-правового прогресу	79

ПРАВО І ПРОГРЕС: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ

<i>Андрієвська О. В.</i>	Про конституційно-правовий механізм обмеження прав та свобод людини і громадянина в Україні	83
<i>Антошкіна В. К.</i>	Роль та значення мови права в процесі тлумачення	87
<i>Барчук А. О.</i>	Надзвичайні закони: причини прийняття та роль у забезпеченні правового прогресу	91
<i>Бистрик Г. М.</i>	Шведська модель соціальної держави: конституційно-правові витоки	95

Топчий В. В. Сравнительный анализ национального уголовного законодательства и законодательства стран ЕС по преступлениям в сфере налогообложения

Акцентируется внимание на необходимости учета в уголовном праве Украины достижений европейской и мировой уголовно-правовой мысли и зарубежного уголовного законодательства. Проанализировано историю формирования традиции проведения сравнительно-правовых исследований как в теории уголовного права, так и в законодательстве. Автор предлагает осуществлять компаративистские (сравнительные) исследования и учитывать их результаты в законотворческой деятельности, в процессе интерпретации и при применении уголовного законодательства с целью повышения его эффективности. Подчеркнуто значение гармонизации европейского уголовного законодательства в рамках Совета Европы и Европейского Союза.

Ключевые слова: правовая система, гармонизация уголовного законодательства, налоговая система, налогообложение.

Topchiy V. Comparative analysis of national criminal law and EU legislation on crimes in the sphere of taxation

The attention is focused on the need to incorporate in the criminal law of Ukraine achievements of the European and global criminal legal thinking and international criminal law. It analyzes the history of the formation of the tradition of comparative legal studies in the theory of criminal law and the law. The author proposes to carry out comparative (comparative) research and take into account the results in legislative activity, in the process of interpretation and application of the criminal law in order to increase its effectiveness. It emphasized the value of European harmonization of criminal law in the Council of Europe and the European Union.

Key words: the legal system, the harmonization of criminal law, the tax system, taxation.

УДК 342

*Оксана Володимирівна Щербанюк,
завідувач кафедри правосуддя
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича,
доктор юридичних наук, доцент*

**САМОСТІЙНІСТЬ І НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СУДОВОЇ ВЛАДИ
ЯК УМОВА КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО ПРОГРЕСУ**

Дослідження проблеми складових забезпечення конституційно-правового прогресу в сучасних умовах слід здійснювати на основі з'ясування сутності правового прогресу та конституційно-правового прогресу, зокрема на сучасному етапі розвитку українського державотворення.

Загальновідомо, що правовий прогрес є неодмінною умовою формування правової держави, характеристикою правової системи країни. Держава, яка визначає себе демократичною, повинна бути зацікавлена у цій формі правового життя. Вона у межах правової політики закріплює стратегічні напрями розвитку країни, гарантує та забезпечує вдосконалення правової дійсності. Тому правовий прогрес є метою правової політики демократичної держави.

Досліджуючи складові забезпечення правового прогресу в Україні, слід зазначити, що категорія «правовий прогрес» має загально-правовий комплексний характер. Вона охоплює всі пропозиції та дії щодо покращення як правової системи, так і її окремих елементів.

У сучасних умовах розвитку Української держави, формування громадянського суспільства дослідження цього явища буде сприяти забезпеченню прав і свобод людини як основної цінності держави, підвищенню ефективності правового впливу на всі сфери суспільного життя та вдосконаленню законодавства в цій сфері.

Ідеальний правовий розвиток аналізувався ще стародавніми філософами – Аристотелем, Гераклітом, Платоном, Сократом. Згодом предметом дослідження учених був соціальний прогрес. І вже наприкінці XIX ст. – початку XX ст. учені-правники почали вивчати складові та причини зміни правової дійсності до правового ідеалу. Зокрема, П. Сорокін сформулював такі основні теорії правового прогресу, як теорія моральноправового прогресу і теорія кругообігу [1].

На думку Ю. Краснова, основними тенденціями сучасного правового прогресу є розмивання меж між публічним і приватним право, міждержавна уніфікація національних норм цивільного та торгового права, формування нових галузей права, зміна джерельної бази, демократизація статусу фізичних осіб, активний розвиток законодавства про юридичні особи [2].

У конституційному праві України конституційний прогрес, як правило, асоціювався із забезпеченням проведення конституційно-правових реформ, які, в підсумку, не завжди призводили до очікуваних результатів та регресу правової системи. Конституційні процеси в Україні в 2015 р. та 2016 р., які відбуваються під впливом євроінтеграційного об'єднання, зближення із європейським правом та імплементації європейських правових цінностей в правову систему України, передбачають реформування Основного Закону в частині принципів конституційного ладу, прав і свобод людини та громадя-

нина, здійснення народовладдя, організації публічної влади, зокрема її децентралізації, та органів правосуддя. Відсутність конституційно-правових досліджень проблеми складових забезпечення конституційного правового прогресу призводить до появи різноманітних планів і стратегій, реалізація яких закінчується вже на початку їх оприлюднення. Тому, на нашу думку, потрібний комплексний науковий аналіз складових забезпечення конституційно-правового прогресу як виду правового прогресу.

Завданням реформування українського суспільства з метою розвитку демократії та підвищення якості держави є авторитет судової влади, забезпечення незалежності, транспарентності та справедливості судової системи, доступності правосуддя.

Самостійність і незалежність судової влади на сучасному етапі є умовою конституційно-правового прогресу, реалізації конституційних принципів правового статусу особи.

Правові реформи, які проводяться в Україні, тісно пов'язані зі зміною правосвідомості українського суспільства, із вірою в державний захист прав та свобод особи, який забезпечується правосуддям. Стан правопорядку в нашій країні переконує, що забезпечення законності вимагає вирішення більшої кількості проблем. Саме створення надійних механізмів забезпечення права на судовий захист, законності є актуальним завданням юридичної науки та практичної юриспруденції. Дискусійним у науці залишається питання про мету, завдання, функції судової влади. Вони, на нашу думку, визначаються функціями державної влади, які детерміновані функціями держави. Необхідно розрізнити мету, завдання та функції судової влади в цілому та мету, завдання та функції окремих судів як органів, які здійснюють судову владу. Мета є основоположною категорією, оскільки через реалізацію функцій вирішуються завдання та досягається мета. При цьому судова влада повинна активно сприяти забезпеченню конституційного ладу та захисту прав і свобод людини та громадянина. У зв'язку з цим мета судової влади конкретизується у завданнях реалізації судової влади. Слід звернути увагу, що в законодавстві відсутнє законодавче визначення завдань судової влади, натомість закріплені завдання окремих судових органів та окремих видів судочинства. Тому, на нашу думку, необхідно виокремити загальні для всіх видів судочинства завдання: визнання, дотримання та захист прав та свобод людини і громадянина, сприяння громадянам, їх громадським організаціям, інститутам громадянського суспільства в реалізації законних прав; охорона та захист конституційного ладу України; забезпечення законності та справедливості при виконанні та застосуванні законів та інших нормативно-правових актів в Україні; забезпечення доступності, неупередженості, транспарентності при вирішенні спорів між учасниками правовідносин; формування поваги до закону та суду, зміцнення авторитету судової влади.

На думку О. Лоцихіна, «функції державних органів є своєрідним переломленням функцій держави в їх практичній діяльності, особливості якої зумовлюють відмінності правових форм реалізації державної функції різними органами. Відмінною рисою функцій держави стосовно функцій органів державної влади є те, що функції держави здійснюються, як правило, у межах компетенції і території всієї держави, а функції органів – у рамках своїх повноважень і відповідних галузей чи адміністративно-територіальних одиниць» [3, с. 45].

У юридичній науці немає єдиного підходу до визначення та класифікації функцій судової влади. До них відносять: здійснення правосуддя, конституційного контролю, контролю за законністю та обґрунтованістю рішень та дій державних службовців; контроль за діяльністю органів дізнання та попереднього слідства; тлумачення правових норм, встановлення фактів, які мають юридичне значення; правова охорона (правосуддя та конституційний контроль), судового захисту прав та свобод, нагляду, судового управління.

Функції судової влади залежатимуть від місця та ролі суду в певному суспільстві. Основною функцією судової влади є вирішення юридично значущих справ, що мають юридичні наслідки. Рішення, що ухвалюються судом у межах здійснюваної функції, обов'язкові для всіх державних органів, організацій та установ усіх форм власності, фізичних та юридичних осіб. Становлення функцій судової влади зумовлювалося одночасно зі становленням теорії судової влади, сприйняттям і розумінням її природи та ознак [4, с. 18].

Аналіз основних точок зору на функції судової влади дає змогу зробити висновок, що судова влада здійснює не тільки правовий вплив на державу та суспільство, а й виконує такі загально-соціальні функції: політичну, економічну, соціальну та ідеологічну. Вперше виокремлення таких функцій судової влади запропонував М. Вітрук [5, с. 146–163].

До правових функцій слід віднести: здійснення правосуддя, судового та конституційного контролю; тлумачення правових норм; встановлення юридично значущих фактів; нагляд вищих судових інстанцій за діяльністю нижчих судових інстанцій; виправлення судових помилок.

До організаційно-управлінських функцій слід віднести: інформаційно-аналітичну; узагальнення судової практики, її роз'яснення; організацію та внутрішнє управління судовою системою.

Слід звернути увагу на проблему впливу судової влади на сфери суспільного життя. Особливо актуальним є співвідношення права та політики в діяльності судових органів. Суди та судді, які засто-

совують і тлумачать нормативні акти, які стосуються різноманітних питань політичного, економічного, соціального життя суспільства і держави, безпосередньо впливають на них.

Взаємозв'язок судової влади та публічної політики розглядають на прикладах діяльності верховних та конституційних судів. Зокрема, питання співвідношення права та політики порушувалося у практиці Верховного Суду США. В Україні про це свідчить підвищений інтерес громадськості до діяльності судів. Засоби масової інформації висвітлюють розгляд справи та ухвалення рішень із резонансних питань (справа Н. Савченко та ін.).

Серед загально-соціальних функцій слід виокремити політичну, яка має низку аспектів, зокрема, особлива роль у системі розподілу влади. Судова влада фактично є посередником між законодавчою та виконавчою владою, вона є стримуючим фактором для інших гілок влади. За допомогою тлумачення положень законів та інших нормативно-правових актів та судового контролю судова влада покликана забезпечувати дотримання конституції та законів держави. При цьому особлива роль повинна належати Конституційному Суду України (далі – КСУ).

У період виборчих кампаній зростає залучення органів судової влади в політичні процеси. Неодноразово предметом розгляду в КСУ були питання виборчих законів. Суди загальної юрисдикції мають повноваження щодо розгляду питань про захист виборчих прав громадян України.

Вплив судової влади на політичні відносини проявляється при вирішенні спорів між громадянами та органами державної влади і посадовими особами, а також при вирішенні справ, пов'язаних із реалізацією політичних прав: права на мирні зібрання; права на звернення; права на об'єднання тощо.

Вплив політики на судову владу не є одностороннім. Хоча судова влада є деполітизованою гілкою державної влади, а законодавство містить спеціальні гарантії забезпечення незалежності носіїв судової влади, заперечувати вплив громадськості на судову владу неможливо. Для відновлення довіри до судової системи, забезпечення відкритості правосуддя трансформується законодавство, яке регулює питання діяльності судів та судочинства. Так, Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» [6] визначив правові та організаційні засади проведення спеціальної перевірки суддів судів загальної юрисдикції як тимчасового посиленого заходу з використанням існуючих процедур розгляду питань про притягнення суддів судів загальної юрисдикції до дисциплінарної відповідальності і звільнення з посади у зв'язку з порушенням присяги з метою підвищення авторитету судової влади України та довіри громадян до судової гілки влади, відновлення законності і справедливості.

З політичною функцією тісно пов'язана й ідеологічна. Судова влада впливає на формування нових правових цінностей суспільства, підвищує правосвідомість населення.

Особливе значення має економічна функція судової влади, яка проявляється в існуванні господарських судів та захисті економічних прав громадян судами загальної юрисдикції.

Соціальна функція відображається у вирішенні соціальних конфліктів. У реалізації цієї функції беруть участь всі гілки судової влади.

Підсумовуючи, слід зазначити, що для ефективного розвитку та діяльності судової влади вагоме значення має постановка цілей та завдань судової влади й визначення її функцій. При цьому самостійність і незалежність судової влади є неодмінною умовою конституційного правового прогресу.

Використані джерела

1. *Сорокин П. А.* Элементарный учебник общей теории права в связи с учением о государстве / П. А. Сорокин. – Ярославль, 1919. – 136 с.
2. *Краснов Ю. К.* Прогресс в праве / Ю. К. Краснов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mgimo.ru/files/120229/krasnov.doc>.
3. *Лошихін О. М.* Функції сучасної держави: нарис юридичної теорії : моногр. / О. М. Лошихін. – К. : Логос, 2013. – 228 с.
4. *Судова влада* : моногр. / І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, І. В. Назаров та ін. ; за заг ред. І. Є. Марочкіна. – Х. : Право, 2015. – 792 с.
5. *Витрук Н. В.* Конституционное правосудие: судебное-конституционное право и процесс : учеб. пособие / Н. В. Витрук. – М., 2010. – 591 с.
6. *Про відновлення довіри до судової влади в Україні* : Закон України 8 квітня 2014 р. № 1186-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 23. – Ст. 870.

Щербанюк О. В. Самостійність і незалежність судової влади як умова конституційно-правового прогресу

Стаття присвячена проблемі самостійності та незалежності судової влади як умові конституційно-правового прогресу. Ґрунтуючись на положенні доктрини публічного права, автор визначає цілі, завдань та функції судової влади, які мають вагоме значення для ефективного розвитку та діяльності судової влади.

Ключові слова: судова влада, самостійність судової влади, незалежність судової влади, цілі, завдання, функції судової влади.

Щербанюк О. В. Самостоятельность и независимость судебной власти как условие конституционно-правового прогресса

Статья посвящена проблеме самостоятельности и независимости судебной власти как условия конституционно-правового прогресса. Основываясь на положении доктрины публичного права, автор определяет цели, задачи и функции судебной власти, которые имеют большое значение для эффективного развития и деятельности судебной власти.

Ключевые слова: судебная власть, самостоятельность судебной власти, независимость судебной власти, цели, задачи, функции судебной власти.

Shcherbanyuk O. Autonomy and independence of the judiciary as a constitutional legal progress

The article deals with the problem of autonomy and independence of the judiciary as a constitutional legal progress. Based on the position of the doctrine of public law, the author defines the goals, objectives and functions of the judiciary, which are essential to the efficient development and operation of the judiciary.

Key words: judiciary, independence of the judiciary, the independence of the judiciary, goals, objectives, functions of the judiciary.